

Illúziók és realitások a magyarországi középfokú református internátusi nevelésben

A középfokú református oktatás földrajzi elhelyezkedése megköveteli, hogy országszerte diákotthonok, internátusok segítsék a nevelő munkát. A rendszerváltást követő első évtizedben kialakultak az újjáépülő intézményrendszer körvonalai. Amíg 1990-ben még országosan csupán egyetlen református gimnázium működhetett, szűk másfél évtized alatt gyökeresen megváltozott a helyzet. Újrainduló és újonnan alapított, visszakapott és alulról építkező általános és középiskolák kezdték el munkájukat. Szinte nem volt az országnak olyan csücske, amely ne esett volna valamelyik református iskola vonzáskörzetébe”. (Korsós 2003) Azóta ismét eltelt egy évtized, és tovább bővült a református közoktatás intézményrendszere. A növekedésnek azonban megvannak az ésszerű határai. Számos, főleg kistelepüléseken élő család számára kizárólag az internátusok kínálják a középfokú egyházi oktatásban való részvétel lehetőségét. Minél nagyobb egy iskola beiskolázási körzete, annál nagyobb szerepet kap nevelő munkájában az internátus. A bentlakás lehetősége elsősorban a dunántúli szórványreformátusság számára döntő jelentőségű.

A református internátusokban folyó nevelőmunka helyzetéről, nehézségeiről és eredményeiről nemhogy a világi, de még az egyházi sajtóban is alig-alig lehet olvasni. Ez a tény akaratlanul is azt a képet erősíti, hogy az internátusi nevelés területén nincsenek megválaszolandó kérdések. A stratégia tisztázott, a feladatok egyértelműek, mivel a diákotthon az iskolai nevelés kiegészítő terepe, ahol az egymást követő tanítási napokra való felkészülés és a fiatalok pihenése a két fő tevékenység. Ez a felfogás viszont teljesen szemben áll a *Kollégiumi Nevelés Országos Alapprogramjában* megfogalmazott alapelvvel, mely szerint „a kollégium a közoktatási rendszer szakmailag önálló intézménye”.

De valóban az-e, és annak is tekintik-e vezetői, munkatársai? Vagy semmi túlzás nincsen abban a nem egyházi közegben megfogalmazott véleményben, mely szerint „a kollégium kezdettől fogva az iskolának alárendelt intézmény volt, amely mindig gátja volt a szakmai önállósodásának”? (Vopeliczky) Hogyan

gondolkodnak saját szerepükről, feladatukról az internátusok nevelői, vezetői? Hogyan definiálja saját helyzetét a diákokthoz?

A pedagógiai szakirodalomban meg nem kérdőjelezett alaptétel, hogy az egyházi iskolákhoz kapcsolódó kollégiumi nevelés hatékonyabb, mint a világi társaké. Az ugyanis nagymértékben elősegíti, hogy „a tanulók a nap huszonnégy órájában normabiztonságot nyújtó közegben mozogjanak, és egységes odafigyelésben részesüljenek, emellett azért is jelentősek, mert a kapcsolatteremtés, barátszerzés terepei”. (Pusztai 2009) Korábbi internátuslakókkal beszélgetve, sokkal differenciáltabb kép bontakozik ki. Az életre szóló elköteleződést segítő példamutató nevelők hiteles élete, a hívő barátok segítő szerepe ugyanúgy megjelenik ezekben a beszámolóknak, mint az értelmetlen vakfegyelmet követelő, a diákok megváltozott élethelyzetére teljesen süket, ezért riasztó, sokkal inkább taszító, mint vonzó intézmény képe. Az is előfordul, hogy a „hagyományörzés” leple alatt durva és megalázó „beavatási rítusok” jelölik ki a bentlakó diák helyét a hierarchiában.

A 2013/14-es tanévben Magyarországon Pápától Sárospatakig, Csurgótól Nagyecsedig összesen 23 középfokú református oktatási intézményhez kapcsolódott internátus. Ezekben a diákokthozban találjuk a 9–13. évfolyamon nappali tagozatra járó református középiskolások közel 20 %-át, mintegy 1700 főt. Az internátusok lakóinak túlnyomó többsége középiskolás, országszerte mintegy ötven általános iskolás korú, református iskolában tanuló gyermek tölti internátusban hétköznapjait. Az ország különböző területein részben hasonló, részben egészen másfajta kérdésekkel, próbatételekkel kell szembenéznük ezeknek az intézményeknek. A debreceni kivételével valamennyi iskola, amelyhez internátus kapcsolódik, 1990 után indult, vagy indult újra. A „táblacserés” helyzetből egészen másfajta nehézségek következtek, mint a történelmi előzmények nélkül teljesen az alapokról elinduló és lassan, évről-évre építkező intézményekben. Ami közös volt: a kitaposott ösvény és a történelmi tapasztalatok hiánya.

Debrecen helyzete ebben az összefüggésben speciális. A folytonosságból következő mintaadó szerepe kezdetben megkérdőjelezhetetlen volt, ám hamar kiderült, hogy a debreceni gyakorlat nem ültethető át automatikusan olyan közegbe, ahol az átvett hagyományokat nem legitimálta a folyamatosság. A jelentős különbségek ellenére a lényegi azonosság a közös küldetésből és az azonos identitásból fakad. A szervezetenként önálló internátus (Kecskemét) másfajta lehetőségeket kínál, mint a többcélú intézmény keretein belül külön

szakmai feladatokat ellátó intézményegység (Debreceni Református Kollégium Internátusa, Lévay József Református Gimnázium Internátusa). Ha a többcélú intézmény különböző szinteken lát el köznevelési feladatot (Baár-Madas), még kérdésesebb az internátus helyzete az intézményen belül.

A legfontosabb kérdés, amely meghatározza internátusaink s egyben egész intézményhálózatunk eredményességét az, hogy „mennyire vonzóak és nyitottak egyházi közösségeink, illetve van-e akolmelegük, valóban közösségek-e”. (Korsós 2003) Annál fontosabb a befogadó és elfogadó közösség élménye, tapasztalata a fiatalok számára, minél kevésbé találják meg egyébként környezetükben. A személyes pozitív tapasztalatok árnyalhatják, alakíthatják a tizenévesek gyakran torz, sablonokra, előítéletekre épülő egyházképét.

De vannak-e tömegesen ilyen személyes pozitív tapasztalatok? Hogyan valósul meg a gyakorlatban, amit oly szépen fogalmaz meg a sárospataki internátus ismertetője. „Az internátusi évek alatt tanulóink megtapasztalhatják, hogy a tekintélynek vannak határai, de a szeretetnek nincsenek. A Jézustól tanult szeretet biztosítja közösségünk számára a belső függetlenséget, emberi méltóságot, a szolgálatot.”

Világi felmérések lehangoló képet festenek a tizenévesek egyházhoz való viszonyáról, a fiatalokat jellemző szekularizált világképről. „Sokan nagymértékű szembenállással közelítenek e témához, mivel egyértelműen deklarálják, hogy nem vallásosak, és nem tartoznak semmiféle egyházi közösséghez, nem jellemző rájuk a vallásgyakorlás sem”. (Kovács-Pikó 2009) Egy 2008-ban végzett felmérés eredményei szerint a megkérdezettek 86 %-a legfeljebb évente 1-2 alkalommal jár templomba, míg a gyakran, illetve rendszeresen választ adók száma összesítve sem érik el az 5%-ot. Vagyis a középiskolás korosztály életében a hit, az egyházhoz, gyülekezethez tartozás nem lényeges tényező. E közben a vonatkozó kutatások arról számolnak be, hogy a serdülők szubjektív jóllétéhez nagymértékben hozzájárul az a tapasztalat, hogy igazságosan működik a világ, amelyben élnek. A stabil, kiszámítható, igazságos világba vetett hit alapvetően fontos a mentális egészség szempontjából. (Sallay 2005)

Mennyiben segítik az egyházi internátusokban szerzett tapasztalatok a világban való könnyebb tájékozódást? A diákok mennyire tudnak, akarnak azonosulni az itt tapasztalt értékrenddel? Mennyire tartják igazságosnak a kollégium szabályait? A világi intézményekhez viszonyítva jobban, vagy kevésbé szeretnek itt lakni? – Ilyen és hasonló kérdésekre kerestünk választ egy kérdőíves felmérés segítségével.

2014 tavaszán hét református középiskolai diákotthon 764 tanulójának válaszait 4 állami fenntartású kollégium 191 diákjának véleményével hasonlítottuk össze. Összesen tehát 955 kérdőívet dolgoztunk fel. A vizsgálat azért figyelemre méltó, mert 1990 óta nem született még hasonló felmérés.

Hipotézisek

1. *A hittel, egyházzal, vallással kapcsolatos kérdések egyházi intézményekben sokkal gyakoribb témái a nevelőkkel és egymással folytatott beszélgetéseknek, mint a „világnézetileg semleges” állami fenntartású kollégiumokban.*
2. *Az egyházi internátus értékrendje sokkal egységesebb, egyértelműen definiálható, a nevelők elvárásai között kisebb a különbség az egyházi intézményekben, mint a nem egyháziakban.*
3. *Akik kevesebb, mint egy éve kollégisták (vagyis első évüket töltik a kollégiumban), kevésbé tartják erősnek a társaikhoz fűződő személyes kapcsolatokat és kevésbé tartják igazságosnak a kollégium szabályait.*
4. *Önmagában az egyházi fenntartás még nem jelenti az eredményes keresztyén nevelés megvalósulását. Az egyes internátusok lakóinak véleményében jelentős különbségek lehetnek.*
5. *Akiknek nincsen testvérük, azok nehezebben alkalmazkodnak az otthonitól eltérő szabályokhoz, kevésbé érzik jól magukat, nehezebben építenek kapcsolatokat a kortársak között.*

A felmérés eredményei

A vizsgálat az ország egészére kiterjedt Csurgótól Sárospatakig. Összesen 11 kollégium diákjainak válasza alapján vontuk le következtetéseinket. Az első hipotézis egyértelműen igazolódott. Mind a nevelőkkel, mind pedig a kortársakkal való beszélgetésekben lényegesen gyakrabban jelenik meg témaként a hit, mint az állami kollégiumokban. Azért fontos ez az eredmény, mert azt mutatja, hogy a hitéleti alkalmak (áhítatok, istentiszteletek, hittan órák) anyaga nem elvont, személytelen ismeret csupán számukra, hanem az egyházban látott minták és példák élénken foglalkoztatják a diákokat. Beszédtéma közöttük, amit az iskolában hallanak, tapasztalnak. A felmérésben szereplő kijelentések

kel való egyetértés mértékében komoly eltérés látható az egyházi és világi intézmények között (0,73, illetve 0,62). Ez a négyes skálán (ahol az 1 jelenti az *egyáltalán nem értek egyet* lehetőséget) jelentős különbséget mutat. Az nem meglepő, hogy az egymás közti kötetlenebb beszélgetésekben szignifikánsan gyakrabban megjelennek a hitkérdések, mint a nevelőkkel folytatottakban.

*Világnézeti (vallási) kérdésekről való beszélgetések gyakorisága
(átlagértékek) N=956*

fenntartó	„Nevelőimmal szoktunk világnézeti (vallási) kérdésekről is beszélgetni.”	„A kollégista társaimmal szoktunk világnézeti (vallási) kérdésekről is beszélgetni.”	ANOVA
egyházi	2,51	2,79	***
állami	1,78	2,17	***

Az egyházi és nem egyházi fenntartású kollégiumok átlagértékeinek összehasonlítása

A nevelőkhöz fűződő viszony szerint

A nevelőkkel való kapcsolat területén jelentős különbségek nem mutathatók ki annak alapján, hogy ki a fenntartó. Némileg következetesebbnek látják nevelőiket az egyházi diákok, de kevésbé megértőnek a problémáik iránt. Bár inkább értenek egyet azzal, hogy van olyan nevelő, akivel személyes témákról is tudnak beszélni, azonban kevésbé látják egységesnek a nevelők elvárásait. Ez adódhat abból is, hogy a nevelők közül sem mindenki azonosul a református értékrenddel és életszemlélettel, (Bacsikai 2008) így az íratlan szabályok területén valóban jelentős különbségek lehetnek az elvárások tekintetében.

A táblázatokban felsorolt állításokat 1–4 közötti skálán osztályozták a kollégisták, ahol az 1 jelentette az *egyáltalán nem értek egyet* lehetőséget, 4 pedig a *teljes mértékben egyetérték* választ.

A nevelői munka értékelése intézménytípusonként (átlagértékek) N=956

fenntartó	A nevelők következetesen betartatják a szabályokat	Minden kollégiumi nevelő ugyanolyan elvárásokat képvisel	Van olyan nevelőm, akivel személyes témákról is tudok beszélgetni	A nevelők megértik a diákok problémáit	Nevelőimmel szoktunk világnézeti (vallási) kérdésekről is beszélgetni.
egyházi	3,07	2,10	2,86	2,60	2,51
állami	2,93	2,19	2,74	2,66	1,78

Talán az egyik legizgalmasabb – és a keresztyén nevelés eredményességét leginkább meghatározó – kérdés, hogy mennyire tudnak azonosulni a kollégiumban preferált értékekkel, mintákkal a diákok. Mennyire tartják igazságosnak a kollégiumi szabályokat, és mennyire fogadják el azokat? A következő táblázatok ezt mutatják meg.

*Az intézmény egészéhez való viszonyulás alapján**A diákok viszonyulása az intézményi környezethez (átlagértékek) N=956*

fenntartó	A kollégiumi szabályai igazságosak	Vannak olyan diákhagyományok a kollégiumban, amelyek bántóak	Elfogadom és követendőnek tartom a kollégium értékrendjét	Kollégiumi nevelőim s családom elvárásai velem szemben ugyanazok	Otthon többet várnak el tőlem, mint a kollégiumban
egyházi	2,39	1,82	2,77	2,41	2,41
állami	2,54	1,60	2,81	2,42	2,41

Az eredmények elgondolkodtatóak. Kis különbséggel, de az állami kollégiumok világát tartják igazságosabbnak, értékrendjét elfogadhatóbbnak, követendőbbnek. Ebben az eredményben szerepet játszhat az a tény, hogy a református iskolák diákjainak csak mintegy harmada jön egyházas otthoni közegből, (Pusztai 2004) így a szekuláris külső környezet jelentősen befolyásolhatja az intézményi normák elfogadását, illetve elutasítását.

*A kollégiumon belüli kortárs csoporthoz való kötődés mértéke szerint**A diákok kötődése a kollégiumon belüli kortárs csoporthoz (átlagértékek) N=956*

fenntartó	Jól érzem magam a kollégiumban	A legjobb barátaim a kollégiumban laknak	Úgy gondolom, hogy társaim elfogadnak, kedvelnek a kollégiumban	Ha majd középiskolás lesz a gyermekem, szeretném, ha ő is kollégista lenne	A kollégista társaimmal szoktunk világnézeti (vallási) kérdésekről is beszélgetni
egyházi	3,03	3,05	3,27	2,83	2,79
állami	3,13	3,03	3,25	2,63	2,17

A kortársakhoz való viszonyulás, a barátságok, elfogadottság érzésének értékei nagyjából együtt mozognak. Jelentős különbség csak a korábban tárgyalt vallási kérdések beszélgetésekben való megjelenésének gyakorisága között mutatható ki. Érdekes, hogy bár az egyházi kollégiumokban kevésbé érzik jól magukat, szabályait kevésbé tartják igazságosnak, inkább gondolják úgy, hogy vannak bántó diákhagyományok, ennek ellenére mégis többen szeretnék, hogy gyerekük majd szintén kollégista legyen.

Tehát miközben elismerik az intézmény céljainak, követelményeinek jogosságát, nagyon érzékenyek a hétköznapi tapasztaltnál vélt igazságtalanságokra. Kamaszkori lázadásuk egyik fő iránya az internátus rendje, megkövetelt fegyelme. Mégis jelentős elismerés, hogy gyermekeiket szívesebben adnák kollégiumba, mint az állami intézmények válaszadói.

Összességében azonban az előzetes feltételezésünkkel szemben a diákok nem látják úgy, hogy a református internátus egységesebb normákat képvisel. Ebből következően azt sem gondolják, hogy a nevelőtestület elvárásai kiszámíthatóbbak, és a nevelők elvárásai között kisebb a különbség, mint a világnézeti heterogénabb állami fenntartású kollégiumokban.

A harmadik hipotézis a kollégiumban eltöltött idő és a kortárs kapcsolatok mélységének összefüggéseire vonatkozik. A középiskolás évek első szakaszában vitathatatlanul a beilleszkedés a legnagyobb feladat. Ez hatványozottan igaz a kollégiumra, hiszen nem könnyű korábban ismeretlen szabályok szerint élni egy teljesen új, idegen közegben.

Nem egyházi fenntartású kollégiumok eredményei

Bántónak ítélt diákhagyományok a kollégiumban töltött idő alapján

*Vannak olyan diákhagyományok, amelyek bántóak
(átlagértékek) N=169*

Mióta vagy kollégista?	átlag
Kevesebb mint egy éve	1,60
Egy-két éve	1,67
Több mint két éve	1,51

Úgy látszik, minél több időt töltenek a diákok a kollégiumban, annál kevésbé gondolják úgy, hogy vannak bántó diákhagyományok. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a bántónak ítélt szokások, hagyományok főleg az első évben, a beavatáshoz kapcsolódva fordulnak elő. Ugyanaz a cselekmény, amely elsőként bántónak, megalázóan tűnhet, két-három évvel később felsőévesként már csak játéknak, humoros szokásnak minősül.

Kollégiumi barátságok a kollégiumban töltött idő összefüggésében

*A legjobb barátaim a kollégiumban laknak
(átlagértékek) N=169*

Mióta vagy kollégista?	átlag
Kevesebb mint egy éve	3,20
Egy-két éve	2,92
Több mint két éve	2,98

Mind a három csoportban viszonylag magas értékeket kapott ez az állítás, de leginkább azok értettek egyet vele, akik első évüket töltik a kollégium falai között. A kezdeti nehézségek közös átélése, a sorsközösség jelentős összekovácsoló erő lehet. Ugyanez magyarázhatja a következő táblázat értékeit is.

*Társas elfogadottság érzése a kollégiumban töltött idő összefüggésében
(átlagértékek) N=169*

Mióta vagy kollégista?	átlag
Kevesebb, mint egy éve	3,28
Egy-két éve	3,26
Több mint két éve	3,25

Bár az évek számának növekedésével egyre több a lehetőség, alkalom barátságok kialakítására, mégsem érzik úgy a diákok, hogy társaik megértőbbek, elfogadóbbak lennének velük. Az idő előre haladásával szinte egyáltalán nem változik az elfogadás mértéke. Egyik különbség sem szignifikáns.

**Kollégiumban töltött idő és kortárs kapcsolatok alakulása
református internátusokban**

*Vannak olyan diák hagyományok, amelyek bántóak
Kevesebb, mint egy éve kollégisták válaszai (átlagérték) N=191*

Intézmények	átlag
R1	2,19
R2	1,60
R3	2,25
R4	1,60
R5	2,16
R6	2,29
R7	1,96
R3b	1,36
<i>összesítve</i>	<i>1,96</i>

Jelentős intézményi különbségek mellett összességében az egyházi internátusok lakói minden korosztályban inkább értettek egyet azzal, hogy bántó diák hagyományok is vannak intézményükben. Másrészt ez a vélemény azt is jelenti, hogy vannak nemzedékről nemzedékre öröklődő hagyományok, íratlan szabályok a kollégiumban. Függetlenül attól, hogy adott pillanatban hogyan értékelik a fiatalok, ezeknek a hagyományoknak jelentős közösségi identitást erősítő szerepük van.

Vannak olyan diák hagyományok, amelyek bántóak – több mint két éve kollégisták (átlagérték) N=379

Intézmények	átlag
R1	1,60
R2	1,44
R3	1,14
R4	1,47
R5	1,91
R6	1,81
R7	2,34
R3b	1,50
összesítve	1,75

A következő táblázat azt mutatja, mekkora különbségek vannak az egyes református internátusok között az intézményi klíma területén. Az utolsó sorban a legkisebb és legnagyobb intézményi értékek közötti különbséget jelöltük.

A nevelőkhöz fűződő viszony szerint egyházi kollégiumokban

A nevelői munka értékelése intézményenként (átlagértékek) N=764

Intézmények	A nevelők következetesen betartatják a szabályokat	Minden kollégiumi nevelő ugyanolyan elvárásokat képvisel	Van olyan nevelőm, akivel személyes témákról is tudok beszélgetni	A nevelők megértik a diákok problémáit	Nevelőimmel szoktunk világnézeti (vallási) kérdésekről is beszélgetni.
R1	3,11	1,98	2,88	2,67	2,71
R2	3,18	2,16	2,75	2,67	2,34
R3	2,61	1,92	2,69	3,15	3,00
R4	3,55	3,13	3,48	3,41	2,35
R5	2,59	2,06	2,91	2,54	2,42
R6	2,98	2,01	2,63	2,32	2,31
R7	3,08	2,30	2,86	2,90	2,68
átlag	3,08	2,22	2,89	2,81	2,54
különbség	0,96	1,21	0,85	1,09	0,69

A hatalmas eltérések azt mutatják, hogy az egyes internátusok megítélésében jelentős különbség van a diákok között. Ha azonban az egyik internátus következetesen és kiugróan magas értékeitől eltekintենek, akkor már nem lenne akkora a különbség a kapott értékek között. A másik hat kollégium értékei közelebb vannak egymáshoz. Nagyjából ugyanez a helyzet a további két táblázatnál is, ahol szintén az egyes intézmények átlagainak különbségét vizsgáltuk.

*Az intézmény egészéhez való viszonyulás intézményenként
(átlagértékek) N=764*

Intézmények	A kollégium szabályi igazságosak	Vannak olyan diákhagyományok a kollégiumban, amelyek bántóak	Elfogadom és követendőnek tartom a kollégium értékrendjét	A kollégium nevelei és családom elvárásai velem szemben ugyanazok	Otthon többet várnak el tőlem, mint a kollégiumban
R1	2,39	1,79	2,79	2,50	2,44
R2	2,44	1,48	2,82	2,36	2,12
R3	2,30	1,61	2,92	2,38	2,50
R4	2,03	1,37	3,51	3,10	2,82
R5	2,59	1,98	2,73	2,44	2,61
R6	2,00	1,97	2,56	2,26	2,27
R7	2,94	1,97	3,15	2,38	2,52
<i>Átlag</i>	2,38	1,74	2,93	2,49	2,47
különbség	0,94	0,61	0,95	0,84	0,45

Az iménti és a következő oldalon látható (*A kollégiumon belüli kortárs csoporthoz való kötődés mértéke*) táblázatok igazolják azt a hipotézist, mely szerint az egyházi fenntartás önmagában még nem garantálja az eredményes keresztyén nevelést. Bebizonyosodott, hogy jelentős eltérések vannak az egyes intézmények diákok által való megítélésében. – A különbségek okainak vizsgálata egy újabb kutatás feladata lehet.

*A kollégiumon belüli kortárs csoporthoz való kötődés mértéke
(átlagértékek) N=764t*

Intézmények	Jól érzem magam a kollégiumban	A legjobb barátaim a kollégiumban laknak	Úgy gondolom, hogy társaim elfogadnak, kedvelnek a kollégiumban	Ha majd középiskolás lesz a gyerekem, szeretném, ha ő is kollégista lenne	A kollégista társaimmal szoktunk világnézeti (vallási) kérdésekről is beszélgetni
R1	3,06	2,83	3,28	2,76	2,63
R2	2,84	3,03	3,23	2,42	2,33
R3	3,92	3,15	3,30	2,84	2,15
R4	3,44	3,20	3,17	3,17	2,89
R5	3,23	3,27	3,30	3,16	3,03
R6	2,78	3,18	3,32	2,79	2,94
R7	3,21	2,95	3,13	3,09	2,76
<i>Átlag</i>	3,29	3,09	3,25	2,89	2,68
különbség	0,68	0,44	0,19	0,74	0,88

Befejezéséppen érdekes lehet megvizsgálni a református intézményekben kapott eredményeket a testvérek számával összefüggésben is.

*Testvérek száma és az internátushoz való viszony összefüggései
egyházi intézményekben (átlagértékek) N=758*

Hány testvére van?	Jól érzem magam a kollégiumban	A kollégium szabályai igazságosak	Úgy gondolom, hogy társaim elfogadnak, kedvelnek	Vannak olyan diák-hagyományok a kollégiumban, amelyek bántóak
nincs testvérem	3,04	2,50	3,14	1,78
egy testvér	2,98	2,35	3,27	1,85
kettő vagy több	3,08	2,39	3,29	1,81
<i>átlag</i>	3,03	2,38	3,27	1,82

Hány testvére van?	Ha majd középiskolás lesz a gyerekem, szeretném, ha ő is kollégista lenne	Elfogadom és követendőnek tartom a kollégium értékrendjét	A legjobb barátaim a kollégiumban laknak	A nevelők következetesen betartatják a szabályokat
nincs testvérem	2,87	2,91	3,01	3,18
egy testvér	2,78	2,72	3,10	3,00
kettő vagy több	2,87	2,79	3,01	3,11
átlag	2,83	2,77	3,05	3,07

A kollégiumi élet szabályaihoz való viszonyulás a testvérek száma között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolatot. A testvérek száma nem befolyásolja jelentős mértékben, hogy ki mennyire érzi magát komfortosan az internátus írott és íratlan szabályokkal teli világában.

Összegzés

Iskolatörténeti monográfiákban általában kevés szó esik az internátusokról – ha mégis, akkor legtöbbször röviden, csak az alapvető statisztikai adatokra szorítkozva. Azt ismertetik, hogy mikortól, hány fővel, milyen környezetben működtek ezek az intézmények.

A református internátusi nevelés témakörében Magyarországon korábban nem született különböző intézményeket összehasonlító, országos felmérésre alapozott áttekintés. Nem volt tehát olyan korábbi adatbázis, amellyel össze lehetne hasonlítani a mostani vizsgálat eredményeit. A kérdéssor elkészítése, a kollégium életét meghatározó fontos területek feltérképezése, az értékelés szempontjainak megtervezése egyaránt úttörő feladat volt.

Figyelemre méltó eredmény, hogy milyen nagyok a különbségek az egyes intézmények diákok általi megítélésében (4. hipotézis). Nyilvánvalóvá vált, hogy az intézményi klíma alakulását nem határozza meg automatikusan a fenntartó kiléte, annak alakulása több tényező összességéből adódik össze. Az intézmény íratlan és írott szabályai, a vezetés diákokhoz való viszonya, a szervezeti kultúra, a keresztyén értékek következetes képviselése a mindennapokban ugyanúgy része, mint a deklarált célok és értékek, az intézmény által támogatott hivatalos szerepelvárások teljesülése.

Meghatározó a keresztyén nevelés hitelességének és eredményességének kérdésében, hogy sikerül-e olyan felkészült és hiteles nevelőket találni, akik megjelenítik az intézmény által deklarált célokat és értékeket. A vizsgálat azt mutatja, hogy az egyes internátusok között nagy különbségek vannak ezen a területen.

A vizsgálat segített feltárni azt is, hogy mely területek igényelnek további kutatásokat. Érdekes volt látni, hogy az előzetes feltételezésekkel szemben a testvérek száma nem jelentős tényező a kollégiumhoz való viszonyulásban (5. hipotézis). A beilleszkedés időszaka – az első hónapok – minden kollégista számára kritikus. Ha a befogadó szeretet gesztusai helyett hagyománynak álcázott, néhol durva és megalázó beavatási rítusokon kell átessenük, akkor még inkább.

Jelentős a különbség az egyes intézmények között abban a tekintetben, hogy a diákok mennyire tartják igazságosnak a kollégium szabályait, illetve mennyire fogadják el és tartják követendőnek az itt preferált értékrendet (3. hipotézis). Abban is nagyok a különbségek, hogy a kollégisták mennyire tapasztalnak bántó diákhagyományokat az internátusban. A napvilágra került problémák kezelése, az evangéliumi mérték képviselete az internátus vezetésének és nevelőtestületének elsődleges, meghatározó feladata.

A felmérés meggyőzően bizonyította, hogy a diákok egymás közötti és a nevelőikkel folytatott kötetlen beszélgetéseiben is jelentősen gyakrabban jelenik meg témaként a hit, a vallás az egyházi kollégiumokban (1. hipotézis). A kérdőív nem tért ki arra, hogy ezek a beszélgetések általában erősítik, vagy éppen megkérdőjelezzik a deklarált nevelési célokat. Ha az internátusi nevelő szerepe csupán a napirend betartatására vonatkozik, és megközelíthetetlen hivatalnokként egyfolytában csak követelményeket, kívánalmakat fogalmaz meg, akkor ellenpéldája lesz mindannak, amit az intézmény önmagáról hirdet. Ha azonban tanítványai olyan felnőttest látják meg benne, akinek fontos az, hogy mi történik velük, akihez lehet fordulni személyes és hitbeli kérdésekkel is, aki megérti diákjai nehézségeit, problémáit, akkor olyan mintát ad, amely hatása nem múlik el a ballagással.

Az országos átlagot tekintve nem megértőbbek a református internátusok nevelői az állami intézményekben dolgozó kollégáiknál. Nem igazolódott az a feltételezés, hogy a diákok számára egyértelműen érzékelhető a református internátusok egységes értékrendje, de az sem, hogy itt a nevelői elvárások egységesebbek lennének (2. hipotézis). Miközben a kollégiumi (internátusi)

nevelés perifériaként kezelt terület a gyakorlatban, és a kollégiumot sokan napjainkban is csupán az iskola meghosszabbított kezének tartják, a keresztyén nevelés hitelességének megítélése sokszor mégis itt dől el.

A felmérés sok kérdésre adott választ, még többet hagyott nyitva. A vizsgálat folytatásának lehetséges irányai közül az látszik legizgalmasabbnak, hogy a magyarországi eredményekhez hogyan viszonyulnak a kárpát-medencei magyar református egyháztestekben adott válaszok. Mennyiben különböznek a diákok véleményei az internátus megítéléséről Kárpátalján, Erdélyben és a Partiumban vagy éppen a Felvidéken.

IRODALOM

- BACSKAI Katinka (2008): Református iskolák tanárai. *Magyar Pedagógia* 108. évf./4., 359–378
- BENEDEK István (1997): *Kollégiumi neveléstan* OKI, Bp.
- BOROS Ágnes (2013): *Beilleszkedés a kollégiumba* (tanárképesítő dolgozat). DRHE Gyakorlati Teológiai Tanszék (kézirat), Debrecen
- BOROS Ágnes (2013): *A hatékony nevelő – nevelés a református kollégiumokban* (szakdolgozat). DRHE Gyakorlati Teológiai Tanszék (kézirat), Debrecen
- FARKAS Gyöngyi (2014): *Kollégiumi rítusok* (tanárképesítő dolgozat). DRHE Gyakorlati Teológiai Tanszék (kézirat), Debrecen
- KARDOS Kata (2007): *Középközel hallgatók egy felekezeti fenntartású kollégiumban* (szakdolgozat). DE Neveléstudományok Intézete (kézirat). Debrecen
- KORSÓS Bálint (2003): Hová lesznek a református gimnáziumokban végzett diákok? *Téma* 2003/1-2., 44–48.
- KOVÁCS Eszter – PIKÓ Bettina (2009): Vallásosság a mai magyar középiskolások körében. *Társadalomkutatás* 2009/1., 27–48.
- LÁSZLÓ Hedvig (2014): *Z generáció a kollégiumban*. Tanárképesítő dolgozat – DRHE Gyakorlati Teológiai Tanszék, 2014. (kézirat), Debrecen
- PUSZTAI Gabriella (2004): *Iskola és Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Gondolat, Bp.
- PUSZTAI Gabriella (2009): *Társadalmi tőke és az iskola*. Új Mandátum, Bp.
- ROSTA Gergely (2013): *Hit és vallásgyakorlat*. In: SZÉKELY Levente (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012.*, 316–330. Új nemzedék, Bp.
- SALLAY Hedvig (2005): A serdülők szubjektív jólléte: a családban és a baráti kapcsolatban észlelt igazságosság és az igazságos világba vetett hit szerepe. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 2005/4., 295–315
- VOPELICZKY György: *Nevelőtanárr? Kollégiumpedagógus?*
<http://www.fovpi.hu/data/cms40788/kollpednevtan.pdf> (2014. 01.16.)

*Hatvani István professzor tanítványai körében
(Toroczkai Oswald üvegmozaikja, 1938)
Fotó: Barcza János*